

Jézus Krisztust, aki szeretetből meghívott minket.” (29.)

A könyv írója az apostolok példáját említi, akik az üldöztetés idején elmenekülhettek volna, ehelyett rendíthetetlenül hirdették Krisztus örömhírét, a legnagyobb veszedelmek közepette is. „Ez a hit parazsa, ez a hit tüze. Nem megmaradni a panaszkodásnál, hanem Krisztust hirdetni!” (34.) Ez napjainkra is vonatkozik. P. Werlen megemlíti a szenteket is: senkit sem avattak szentté, mert egy helyben toporgott, vagy visszasírta a múltat. A szentek elfogadják azt a situációt, amelyik bosszantja és provokálja őket, abban is Isten akaratát keresik, s a hit parazsára találnak benne. Amit ők tettek, hitükből fakadt, Krisztushoz fakadó eleven kapcsolatukból eredt. Ezt a magatartásukat utánozhatjuk. „Éljünk mi is hitből, s Krisztussal megélt kapcsolatunkból kiindulva bizalommal telve tekintsünk a mára, s kreatívan cselekedjünk.” (36.)

A könyv szerzője rámutat: Isten szeret nekünk meglepetéseket szerezni, és ezek között a legfontosabb, hogy szereti az embert, minden egyes embert. Ezért lett emberré és halt meg a kereszten. Az ember Isten szeretetének középpontjában áll, Isten szeretete körülölel bennünket. Ebben a szeretetben van otthon igazán minden egyes ember, és csak akkor lehetünk igazságosak embertársainkkal szemben, ha Isten szeretetében látjuk őket. Ez nem valami elvont, megfoghatatlan dolog; az Úrhoz hasonlóan nekünk is a konkrét embert kell szem előtt tartanunk, minden nagyságával és méltóságával, ugyanakkor nyomorúságával is. A szeretet pedig összekapcsolódik az irgalommal. „Isten szíve szeretettel fordul hozzánk, emberekhez. Ez a szív irgalommal teli.” (49.) S az irgalmas Isten nem fentről tekint le ránk kegyesen, hanem velünk együtt jár az úton. Ezt mutatja be a Biblia, számtalan helyen. Ha pedig megtapasztaljuk, hogy Isten szeretetének a középpontjában vagyunk, akkor megváltozik az életünk. A többi embert is minden nehézség ellenére ebben a középpontban fogjuk keresni, s remélhetőleg meg is látjuk majd őket. „Megtanuljuk, hogy úgy szeressük az embereket, amilyenek, s ne úgy, amilyeneknek lenniük kellene.” (49.) Így új lendületet és elevenséget fogunk tapasztalni, újra felfedezzük saját hivatásunkat és az egyház titkát. Ez azonban nem egyszeri döntés eredménye, folyamatról van szó. Az emberekkel való találkozás napról napra elvezet Istenhez, s az Istennel való találkozás elvezet az emberekhez. Krisztus követése ezen a titkon áll vagy bukik — figyelmeztet a szerző.

Martin Werlen fölteszi a kérdést: miért van az, hogy olyan sokszor szembeszegülünk Isten akaratával, nem tesszük meg, amit mond? A válaszok egészen különbözőek lehetnek. Gyakran nem is

halljuk meg Isten szavát, mert mással vagyunk elfoglalva. Az sem ritka, hogy nem akarjuk meghallani, mert nem akarunk megváltozni, kilépni jól berendezett kényelmünkből. Vagy egészen egyszerűen nincs erőnk megtenni, amit az Úr mond. Szent Benedek a nyakas önféjűségben látja a legfőbb akadályát annak, hogy meghalljuk és megtegyük azt, amit Isten mond nekünk.

P. Werlen figyelmeztet a felszínesség veszélyére, hangsúlyozva, hogy ilyenkor minden korrektnek, világosnak látszik, csak éppen a hit lényegét nem tartjuk már szem előtt. Ezt elkerülendő folytonos önvizsgálatra, megtérésre van szükségünk. „Ha ön-elégülten ítélkezünk mások felett, akkor jobb, ha észbe kapunk. Ha számunkra minden világos, akkor rettenjünk meg! Ha törvényünk van, kegyes szólamainkkal ma is keresztre szegezhetjük Jézus Krisztust. Nekünk is mindig újra meg kell térnünk, nemcsak másoknak.” (76.)

Martin Werlen elismeri: ez természetesen órá is vonatkozik (Ford. Szabó Ferenc Miklós; *Bencés Kiadó*, Pannonhalma, 2015)

BODNÁR DÁNIEL

THOMAS BERNHARD: BÉKÉTLENSÉG HASZONBÉRBE Négy színmű

Mit keres Kant és a papagája egy Amerikába tartó hajón? Eljegyezheti-e egy anya saját lányát, ha azt akarja, hogy örökre mellette maradjon? Hány egérfogó kell egy kiöregedett színésznek? Thomas Bernhard életművének jelentős részét tették ki — a regények és novellák mellett — a színművek, amelyek ugyanolyan abszurd, sehová sem tartó, értelmetlen világokat ábrázolnak, mint egyéb írásai. Az osztrák író 1989-ben halt meg, életének utolsó évtizedeiben művei igen népszerűek voltak hazánkban is, ennek ellenére eddig elég kevés darabja jelent meg magyarul, és ezeket is ritkán játsszák színházainkban. A Napkút Kiadó az idei évben négy színművét adta ki Erdélyi Z. János fordításában, *Békétlenség haszonbérbe* címmel.

A kötet létrehozása során a szerző kései drámái közül válogattak, a színművek Bernhard életének utolsó évtizedében keletkeztek, s a könyvben szereplő záródarab egyben a drámaíró utolsó befejezett drámája is. A színművek témáján az időskori Bernhard kiábrándultsága érződik, a leélt, elpocsékolt élet és az öregség mindennapjainak céltalansága a kötet egyik központi témája. Ezek a darabok Beckett, Csehov és Büchner világának egyfajta ötvözetei. A furcsa, abszurd jelenetsorok, amelyekben a cselekmény háttérbe szorul, s a filozofikus dialógusok veszik át a történések szerepét, a beckett-i drámákra emlékeztetnek. A tehe-

tetlenség, a mozdulatlanság, az unalom, és az ezzel párhuzamos folyamatos kritikai hozzáállás és panasz a csehovi színművek jeleneteit idézik. A valós eseményeket felhasználó, ám azokat kiforgató cselekményépítés, az örület, a halál és a művészet témájának kedvelt alkalmazása pedig büchneri intertextusokat hív elő.

Bernhard legkedveltebb eszköze, az ismétlés is központi szerepet tölt be a színművekben. Rögtön a legelső dráma, az *Immanuel Kant*, amely 1978-ban született, a repetícióra épül fel. Ebben a drámában a híres filozófus feleségével (aki egyébként nem létezett) és kedvenc, mindentudó papagájával, Friedrichhel együtt utazik egy tengerjáró hajón, hogy ellátogasson Amerikába. A mindenki által ismert, befutott és idős filozófus hóbortos, összevissza beszélő, önmagát ismétlő, magatehetetlen aggastyánként tűnik fel ebben a drámában. Jelleme és környezetének viselkedése helyzetkomikumok egész sorát teremti meg. A cselekmény szerint Kant — a „königsbergi Kant nem mozdul ki onnan mondják de ahol Kant van ott Königsberg van Königsberg ott van ahol Kant” (28.) — azért utazik Amerikába, mert a Columbiai Egyetem díszdoktorává avatták, illetve, mert zöldhályog-műtéte halaszthatatlanná vált. Bernhard végig játszik a tisztánlátás és vakság, a zsenialitás és a bolondság, a tudás és az értelmetlenség határainak átjárhatóságával. A jelenetek komikumát Kant papagájához való gyerekes kötődése, illetve az önmagát ismétlő állapot és filozófus folyamatos párhuzamba állítása erősíti.

Bernhard színműveiben sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak a monológok, mint a valós párbeszéd, bár jellemzően nem egy szereplő van a színpadi térben. Ennek ellenére, az ebben a kötetben megjelenő drámák mindegyikében található egy domináns „fecsegő”, aki uralja a dialógusokat, s gyakorlatilag minden beszélgetést a saját, egyszemélyes monodramájává változtat. Így van ez az 1981-es *A célnál* című darab esetében is, amely egy anya-lánya történetet mesél el. Pontosabban az anya mondja el saját történetüket újra és újra, önmagát ismételve, vég nélkül. A család unalmas és céltalan életét felkavarja egy tengerparti utazás, amelyre a szokásostól eltérő módon ezúttal egy idegent, egy drámaíró-t is magukkal visznek. A komfortzónából való látszólagos ki-mozdulás azonban nem hoz tényleges változást, noha a cselekmény elején még él valamiféle remény. Főleg a lány vágyakozik arra, hogy történjen valami, noha vágyát csak hallgatásai jelzik: anyjához láncolt, elnyomott felnőtt-gyermek, akiknek aligha van esélye a kitörésre. Az anya szimbolikusan „eljegyzí” lányát, gyűrűt ad neki örök összetartozásuk jelképekül: „Minket ne válasszon szét senki érted.” (168.)

Az osztrák szerző szereplői végtelenségig emberiek, de nem szerethető karakterek, s őket sem mozgatja semmiféle szeretet: a kapcsolatok birtoklási vágyra, mohóságra, félelmekre épülnek, s idővel gyűlöletté alakulnak, az emberi játszámak végeérhetetlen ismétlődésévé válnak. Bernhard egyébként minden darabjában reflektál valamilyen módon a színház szerepére, ebben a színműben a drámaíró figurája képviseli a művészet értelmetlenségének problémáját, az *Egyszerűen komplikált* című, 1986-os darabban viszont egy nevetségessé váló, öreg színész monológjaival reagál a színház szerepére, amely egyben önreflexió is: Bernhard elveti a művészet, a színház társadalomra gyakorolt hatásának mítoszait. Ennek példája az imént említett harmadik dráma is, amely egy névtelen idős színművész értelmetlenné vált öreg napjait mutatja be: már senki sem emlékszik rá, senki sem foglalkozik vele, fő foglalatossága az egerek hajszolása, és a lakás romos állapota felett való panaszkodás. Kanthoz hasonlóan a hajdani híres színész is komikus figurává válik, egykori jelmezkoronájával a fején rohangál a lakásban, bevásárló listákat szögez a falra és régi sikereiről beszél, függetlenül attól, hallja-e valaki. A színmű végén azonban fény derül rá, hogy diktafonra rögzített monológokról van szó: ez a dráma Beckett *Az utolsó tekerésének* átirata is lehetne.

Bernhard utolsó drámája, az 1988-as *Heldenplatz* az abszolút kilátástalanság dokumentuma: az osztrák politikai helyzet és társadalmi közhangulat lehető legpesszimistább értelmezése. Egy értelmiségi zsidó család feje, Josef Schuster professzor öngyilkosságának indítékairól és következményeiről szól, s egyben az országban újra felerősödő nemzetiszocialista felhangokról: a professzor egyik lányát leköpi az utcán zsidó származása miatt. A világháborút túlélte szereplők többé nem találják otthonukat Ausztriában: „itt nem tudok tovább élni felébredek és csak a félelemre tudok gondolni ma az állapotok tényleg olyanok mint harmincnyolcban.” (318.)

Bernhard színművei kiforgatják az élet menetét a normalitásból, az unalom és a közöny azonban kísérőjelensége marad a legfurcsább, legtragikusabb történeteknek is. Filozofikus drámái nem találnak megoldást az emberi kapcsolatok kilátástalanságának felszámolására, az élet értelmesebbé tételére vagy a deformálódott társadalom megjavítására, helyette inkább felkavarják, s a végtelenségig fokozzák a mindennapok abszurditását: „De hiszen a világ csakis abszurd ötletekből áll.” (396.) (Ford. Erdélyi Z. János; *Napkút Kiadó*, Budapest, 2016)

FORGÁCH KINGA